

Kant'ın Eleştirel Felsefesi

Gilles Deleuze
Çeviri: Taylan Altuğ
Payel Yayınevi
İstanbul, 1995
119 sayfa

Immanuel Kant'ın felsefesi, bilimsel düşüncenin temellerinin belki en iyi ifadesidir. Bilimsel düşüncenin bir açıklaması olmakla Kant felsefesinin, bütün Batı felsefesi tarihinin birkaç dönüm noktasından birini oluşturduğu söylenebilir.

Newton'un büyük buluşuyla başlayan tartaşın ortamının Kant'ın ilk eleştirisiyle doruk noktasına eriştiği görülür. Bu, en kaba terimlerle, insan aklıyla bulunmuş bir yasanın, daha doğrusu insan aklının formüle ettiği bir yasanın bütün evren için geçerli olup olamayacağına, geçerli olursa bunun sınırlarının ne olabileceğine ilişkin bir tartışmadır.

Dönemin büyük düşünürleri evrensel yasaların ardında öznel niyetlerin bulunduğunu ileri sürmüşlerdi. İnsan bilgisinin verili duyularla sınırlı olduğu, duyuların insan bilgisinde belirleyici olduğu, aklın koyduğu yasaların soyutlamalardan başka bir şey olmadığı söyleniyordu. Kant, Saf Aklın Eleştirisi'nde, aklın yetilerini çözümleyerek ve doğanın yasalarıyla aklın yasalarının örtüştüğü bir alanı keşfederek bu tartışmalara çözüm getirmişti.

Kant'ın özellikle birinci eleştirisiyle ortaya attığı düşünce, bir anlamda bilimsel düşüncenin de felsefi temelini oluşturur. Bu nedenle genel olarak felsefe bir yana, hem doğa bilimlerinde hem de insan bilimlerinde, kısıacası bilimsel anlayışın egemen olduğu her alanda Kant'ın düşüncelerinin tartışıldığını, sanat tarihi gibi alanlarda bile bir yığın tasvir bilgisinin Kantçı felsefenin yöntemiyle işler kılınmaya çalışıldığını görebiliriz. Ancak Kant felsefesinin nereden öğrenileceği küçük bir sorun değildir. Pek çok ders kitabında ya da ders kitabı kılıklı, zehir zemberek kesilmiş

felsefe kitaplarında büyük filozofların düşünceleri ya da büyük felsefeler maddeler halinde sıralanmış bilgilere indirgenir. Yazar, büyük düşünceleri dize getirmenin heyecanıyla işlediği konuyu bir güzel budayıp öğretmeye çalışır.

Gilles Deleuze'un kitabı ise, Kant felsefesini bütünüyle ele alan belki de en kısa, en özlü metin olmakla kalmıyor. Çağımızın büyük filozoflarından biri olan Gilles Deleuze'un düşüncelerini de Kantçı felsefeyi ele alırken izliyoruz.

Deleuze, Önsöz'de Kantçı felsefeyi özetleyen dört şiişsel formülü veriyor, sonra Kant'ın üç büyük eleştirisinde aklın yetilerinin birbiriyle ilişkilerinin değiştiğini anlatıyor. Bu incecik kitabın, Kant üzerine yazılmış eşsiz bir kaynak olmanın yanı sıra, bir kez başladuktan sonra elinizden bırakamayacağınız kadar akıcı bir dille yazılmış muhteşem bir felsefe metni olduğunu hiç çekinmeden söyleyebiliriz.

Bilgisayar

Ruth Maran
Çeviri: Mustafa Aslantunali
Pusula Yayıncılık
İstanbul, 1995
212 sayfa

Bilgisayar, Pusula Yayıncılığın Açıl Susam Ağıl dizisinden çıkardığı ilk kitap. Bilgisayar araştırmaları ve yayıncılığında uluslararası bir üne sahip olan IDG ile Pusula Yayıncılığın işbirliğiyle hazırlanan Bilgisayar'da, temel bilgisayar kavramları, bilgisayarı oluşturan parçalar görsel açıdan, baskı kalitesi açısından son derece zengin sayfalarla, eğlenceli bir dille tanıtılıyor.

"Türkiye'de bilgisayar alanında yayıncılık yapmanın zorlukları var. Bilgisayar teknolojileri hızla geliştiği için bilgisayarların donanımı da, yazılımları da çabucak eskiyor; ama bu eskime eldeki programların, eldeki makinelerin son kullanma tarihini geç-

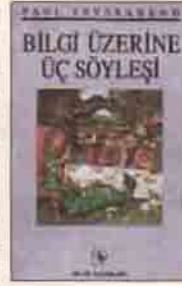

miş tüketim maddeleri gibi eskimiş olması anlamında değil, her gerecin sürekli yeni bir modelinin yapılması, her programın gelişmiş bir versiyonun eskisini gözden düşürmesi anlamındadır. Bilgisayar yayıncıları da bu gelişmeye ayak uydurmak zorunda. Ders kitabı niteliğinde olma-

yan, geniş bir okur kitlesine seslenen bilgisayar yayıncılarının, çok kısa bir zamanda hazırlanıp basılması, pazara sürülmesi gerekiyor. Söz konusu yayınların çeviri ağırlıklı olması galiba en iyi çözüm gibi görünüyor. Ama çevirinin nasıl olacağı da büyük bir sorundur. Çünkü donanım şöyle olsun, Türkiye pazarına giren birçok yabancı yazılım kuruluşu, bir iki yıl öncesine kadar, bilgisayarı sadece yazı makinesi olarak kullanmak isteyen kullanıcılar için bile ürünlerini Türkçeleştirmek gibi (sözgelimi kelime işlem programlarını) bir zahmete katlanmıyorlardı; birkaç yılın işlemi yapmaktan başka hiçbir şekilde ekran başında zaman kaybetmek istemeyen kullanıcı, kullandığı programın iletilerini anlamak için İngilizce öğrenmeye zorlanırdı. Çok yaygın olmayan yazılımlar söz konusu olduğunda, bilgisayar kullanıcısı bugün de aynı zorlukla karşı karşıyadır.

Pusula Yayıncılığın kitabında dil sorunuyla başa çıkmak için epey çaba harcanmış gibi görünüyor. Çok dengeli, çok duyarlı bir "bilgisayar Türkçesi" kullanılmış. Ana metnin de tıpkı bilgisayar ekranı gibi düzenlenmiş olması, görsel kaliteye çok önem verilmiş olması, hem ekran-kitap farkını yok etmiş hem de teknik kitapların şu bildik asık suratlı, soğuk görünümlü, siliş resimli ezici ciddiyetini kırmış.

Açıl Susam Ağıl dizisinden çıkan Bilgisayar, bilgisayar gibi bir konuyu çizgi roman okumanın keyfiyle, çizgi roman sürükleyiciliğiyle öğretiyor.

Bilgi Üzerine Üç Söyleşi

Paul Feyerabend
Çeviri: Levent Kavas
Cemal Güzel
Metis Yayınları
İstanbul, 1995
187 sayfa

Üç Söyleşi, tanınmış düşünür Paul Feyerabend'in dilimize çevrilen dördüncü eseri. Bir üniversite dersliğinde bilim üzerine geçen tartışma birinci söyleşiyi oluşturuyor; iki kişi arasında geçen bir konuşma da ikinci ve üçüncü söyleşiler... Birinci söyleşide çok sayıda konuşmacının ağzından bilim felsefesinin temel konularını, bilimle uğraşan pek çok kişinin kafasında uyanan soruları öğreniyoruz. İkinci ve üçüncü söyleşilerde ise, Feyerabend düşüncelerini Sokratik diyalog denen tartışma biçiminin havasında geliştiriyor.

Feyerabend egemen bilim anlayışına karşı çıkmaya tanınan bir düşünür. Batı bilimi bilme etkinliğinin özgün bir alanı olmakla kalmayıp hemen her sorunu belirli bir doğruluk yanlışlık ölçüsüyle yargılar. Yargı alanı çoğu zaman kesin sınırlarla belirlenmiş değildir. Ayrıca ölçütlerin kendisi de tartışmalıdır. 'Başarı' kimi zaman 'doğru' olanmış gibi görünür; araç ile amaç birbirine karışır, yöntem araştırma nesnesinin yerini alır... Belirli bir tarihsel döneme, belirli bir kültüre ait olan bilimsel anlayışın, kendi gibi olmayan her tür düşünme biçimini, başka bir düşüncel etkinlik ya da bilme etkinliğiyle ulaşılmış başarıları küçümsemesini eleştirir Feyerabend.

Üç Söyleşi'de Feyerabend, bilim felsefesi gibi, bilim tarihi gibi bir uzmanlık alanında tartışılan konulara bilim meraklısı her okuru çekmek istiyor. Bilimsel etkinlik kusursuz olmadığa göre, bu etkinliğin içinde yer alan herkesin Feyerabend'in üç söyleşiyi yarattığı tartışma ortamına katılması gerekir. Üç Söyleşi, Feyerabend'in düşüncelerini konuşma dilinin canlılığıyla öğrenebileceğimiz bir yapıt.

Dünyada ve Türkiye'de Yatırım Fonları
Gürman Tuvik
Türkiye İş Bankası
Kültür Yayıncılık
Ankara, 1995
142 sayfa

Bankalarda ve aracı kurumların yatırım fonları bölümünde çalışanların, konuya ilgi duyan öğrencilerin ve öğrencilerin, yatırımcıların bilgi gereksinimi gidermek için hazırlanmış bir kaynak.

Felsefe Yazarlarından Seçilmiş Metinler
Armand Cuvillier
Çeviri: M. Mukadder
Yayıncılık
Bilim ve Sanat Yayıncılık
Ankara, 1995
220 sayfa

Felsefenin temel konuları hakkında 258 düşünürün 486 metni. Dört cilt halinde yayınlanması tasarlanan metinlerin ilk iki cildi kitapçılarda.

Popüler Siyasi Deyimler Sözlüğü
Alper S. Aslantaş
Bakır Bıçaklı
İletişim Yayıncılık
İstanbul, 1995
255 sayfa

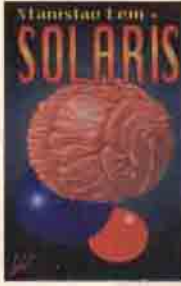
Siyasi yaşamımızın günlük dilinde geçen vecizeleri derleyen kitap, Türkiye'nin yakın dönem siyasi tarihini özetleyen bir pratik sözlük gibi.

Antik Bilim ve Modern Uygarlık
George Sarton
Çeviri: Melek Dosay,
Feriit Demir
Gündoğdu Yayıncılık
Ankara, 1995
150 sayfa

Sarton'un 1954 yılında Nebraska Üniversitesinde vermiş olduğu derslerden üçünün tam metni. Öklid ve Zamanı, Batlamyus ve Zamanı, Yunan Biliminin ve Kültürünün Sonu başlıklı üç ders.

Solaris

Solaris
Stanislav Lem
Çeviri: Mehmet Aközer
Kavram Yayınları
İstanbul, 1995
229 sayfa

Yaklaşık on yıl kadar önce Maya yayınları Solaris'in Türkçe çevirisini yayımlamıştı. Solaris adı ayrıca aynı adlı film sayesinde ünlü olmuştu. Sovyet yönetmen Andrei Tarkovsky Stanisław Lem'in büyük eserini 1971 yılında filme aktarmıştı.

Solaris için bilimkurgu klasiği dense de, o sadece 'bilimkurgu' başlığı altında anılabilecek bir eser değil. Bilimkurgunun edebiyat-bilim kavgasının bir aşığı türü olabileceği anlamında değil elbet; Solaris'in gerek edebî işçiliğiyle gerekse tartıştığı 'bilgi' anlayışıyla sınıflandırmaların kalıplarını aştığı anlamında...

Solaris'te 'uzaylı' İngilizce konuşan, insan kılıfına girmiş bir canlı olarak tasarlanmıyor. İnsanın uzayda karşılaştığı 'yaratık', İngilizce bilen bir insanımsı olmak şöyle dursun, kendisiyle dolaysız bir iletişim kurmanın olanaksız olduğu, insanoğlunun olsa olsa algılarıyla duyup etkilerini yaşadığı bir gezegendir.

Bu tuhaf gezegeni, uzay fatihlerinin yol üstünde karşılaştığı bir 'yabancı' olarak tasarladığımızda, bildik fantezilerin sınırlarında kalabiliriz. Ancak Solaris yaşadığımız dünyanın da, bu dünyanın okyanuslarının da aslında sandığımız kadar tanışmadığını düşündürüyor.

Solaris'in kurgusu genel bir bilgi sorunu olarak ele alındığında, Spinozacı Tanrı anlayışının bilimkurguda en ileri noktaya ulaştırıldığı söylenebilir. Tanrı, muhtemelen gizemli gezegeni kuşatan bir düşünce, gezegenin kendisi bile olabilecek bir düşünce, gezegenin bünyesine kapılmış insanlarda gizemli arzular uyandıran, sanrılara neden olan bir akıl, bir can, bir canlı olabilir.

lir. Bu Tanrı cezbeden, üstün güçleri olan, arzuları maddileştiren, ama yine de insanı doyumsuz bırakan bir varlıktır; korkuları, isrekleri gerçeğe dönüştüren bir tanrıdır. Arzular hep bir bütünün kırıntıları olarak gerçekleşir. Bu da insanı o bütüne yönelmeye, bütünü arzulamaya kışkırtır. Tanrı'yı istersiniz, bütün arzuların kaynağı olan yaratıcıyla tamamen bütünleşmeyi istersiniz. Korkuların, arzuların hepsi, ama hepsi, Tanrı'nın boşluğunu doldurmak için duyumsanır. Bu boşluğu doldurmak üzere yola çıkmışsınız. Sonuçta hakikate erersiniz, ne var ki aradığınız şey, başka dünyalarda peşine düştüğünüz şey en başından beri içinizdedir.

Solaris farklı okuma biçimlerine izin veren, zevkle okunan bir başyapıt.

Felsefe Düşünmenin Yolları

J. M. Bochenski
Çeviri: Kurtuluş Dincer
Ark Yayınevi, 2. Baskı
Ankara, 1995
108 sayfa

Felsefe Düşünmenin Yolları, yazarın 1958 yılında Bavyera Radyosunda yaptığı on konuşmanın metninden oluşuyor. Kurtuluş Dincer'in sunuşta verdiği bilgiye göre konuşmalar ilk kez 1959 yılında kitap olarak yayımlanmış ve o zamandan beri hemen her yıl yeni bir baskısı yapılmış.

Bilimle, sanatla, edebiyatla, siyasetle uğraşan ya da başka bir deyişle, düşünmenin hazzıyla yaşamak isteyen herkes, bir noktada, şu ya da bu şekilde felsefeyle ilgilenmeye ihtiyaç duyacaktır. Ancak iyi bir tartışma ortamının olmadığı, düşünsel alışverişlerin küt olduğu bir yerde, felsefe öğrenmeye nasıl başlanacağı başlı başına bir sorundur. Kitap okumakla felsefe öğrenmeye girişenlerin düştüğü en yaygın, en vahim hata da, herhalde, 'felsefe

tarihi' başlıklı kitapları seçmeleridir. Bu tür kitaplar genellikle 'tuğla' gibi olmakla kalmayıp ansiklopedik bilgi veren yavan, tatsız tuzsuz bilgi yığınlarıdır. Ansiklopedi olarak değerlidirler belki ama, ansiklopedi gibi sayfaları karıştırırken bir yerlere takılıp kalmanıza izin verecek kadar eğlenceli de değildirler.

Bochenski'nin özlü kitabı, okuyucuyu filozofla tanıştırmak yerine, onu doğrudan doğruya felsefenin en temel konularına götürüyor: Yasa, felsefe, bilgi, doğruluk, düşünme, değer, insan, varlık, toplum, mutlak gibi temel felsefi sorunları, bu sorunlara ışık tutacak en yetkin düşünceleri, bugüne kadar ulaşılan en doyurucu çözümleri tartışıyor; tartışmanın akışı doğrultusunda en yetkin düşüncülerin verdiği yanıtları ele alıyor.

Felsefe Düşünmenin Yolları, Kurtuluş Dincer'in titiz çalışmasıyla Türkçeye kazandırılmış, akıcı, özlü, kısacık, bir an bile uyuklatmayan bir kitap. Geniş bir okur kitlesine seslenen bir 'felsefeye giriş' kitabı olarak da bambaşka bir değeri var.

Müzik Fiziği

M. Ayhan Zeren
Pan Yayıncılık
İstanbul, 1995
341 sayfa

Müziğin matematiksel ilişkilerini, fiziksel özelliklerini araştırmak Eski Yunan'dan, Pythagoras'tan beri süregelen bir uğraş. Çağdaş fizik bilimi de genel olarak sesin yanı sıra 'kulağa hoş gelen sesleri' konu edinir.

Yaklaşık yüzyıl önce akustik üzerine bilimsel çalışmalara girilmiş. Batı müziğinde 'barok' adıyla anılan müziğin büyük bestecisi J. S. Bach'ın zamanında orkestralar en çok yirmi müzikçiden oluşuyordu. Bir kuşak sonra, Mozart dönemine gelindiğinde bu sayı en çok kırka çıkabiliyordu. Bugünün orkestralarında ise söz konusu sayı yüzü geçebiliyor. Konser salonlarının büyüklüğü ve akustiklerinde ise, sadece mümkün oldukça çok izleyiciyi bir araya toplamak değil, belirli bir mimari dehayı yansıtmak, bir gelişmişlik düzeyini göstermek amaçları çoğu zaman. Amaçlarının gerçekleştirilmesi de, kuşkusuz, sesin doğasını tanımakla ilgilidir.

Prof. Dr. M. Ayhan Zeren'in kitabı müziğin fiziksel temellerini konu edinir. Sesin oluşumu, basit seslerin algılanması gibi konuların yanı sıra, tek tek çalgılar hakkında da bilgiler veriliyor. Müzik dinlemek için, çalgı çalmak için elbette fizik bilmek gerekmez. Ama özellikle kimi çalgıların seslerine ilişkin fizik bilgilerini

edinmek, çalgıları tanımayı kolaylaştıracaktır. Müzik Fiziği, okuru hoşlanma biçimindeki bir dinleme-çalma eyleminin arındığı dünyanın inceleklerine götürüyor.

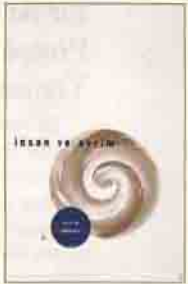
İnsan ve Evrim

Güven Arsebük
Ege Yayınları, 2. baskı
İstanbul, 1995
123 sayfa

İnsan türünün kökeni çağlar boyunca merak konusu olmuştur. Popüler bilim dergilerinde tarihöncesi-ne ilişkin konuların sürekli gündeme getirildiği düşünülürse, modern zamanların insanlarının, kökenlerini bilmeye ne denli düşkün oldukları anlaşılır. Ancak geçmişin gizemine yönelen bu merak, merakı da aşan bu bilme arzusu modern insana özgü değildir. Ünlü bilgin André Leroi-Gourhan, geç dönem Neanderthal insanının da, uzun tarihi son bulmaya yaklaştığında, fosil ve tuhaf biçimli taşlar topladığını söyler.

Tabii ki modern insanın başka kaygıları var; uzun bir geçmişle belirsiz bir gelecek arasında kendi zamanını, kendi mekanını onaylama ihtiyacı... Birkaç yüzyıldır bir maymun öyküsü etrafında dinsel açıklamalar, tarihsel materyalist açıklamalar, bir evrim öyküsü sürüp gidiyor. Bu da evrim kuramı çerçevesinde ortaya atılan her tartışmanın ister istemez, dinsel ya da kaba bilimsel iddialara indirgenmesine neden oluyor. İsviçreli düşünür Carl Linnaeus'un 1735 yılında insanı hayvanlar aleminin bir türü olarak saptamasından kısa bir zaman sonra, evrim kuramı, birkaç cephede yayılma alanı bulmuştu. Ondokuzuncu yüzyılın ortalarına gelindiğinde jeolojisi, karşılaştırmalı anatomi, antropoloji, sosyoloji ile etnoloji gibi bilimlerde evrim anlayışı egemen olmuştu. Yirminci yüzyılın başlarından itibaren evrim düşüncesinin ideolojik malzeme olmaktan çıkması gerekirdi. Çünkü insanın geçmişiyle ilgilenen bilimlerin çabalarıyla ele geçirilen buluntular, tarihlendirme teknolojilerindeki başarılar evrim konusuna ciddi bir bilimsel anlayışla, eleştirel bir gözle bakılmasını zorunlu kılıyor.

İnsan ve Evrim, insan türünün genel anlamda evrimini anlatan özlü bir çalışma. Salt bu alandaki bilimsel çalışmaları değil, evrim gibi hararetli bir tartışmaya nasıl yaklaşılabileceğini öğrenmek için de Güven Arsebük'ün çalışmasını okumak gerekiyor.

Surreel Sayılar

D. E. Knuth
Çeviri: Mehmet Budak
Nar Yayınları
İstanbul, 1995
91 sayfa

Bilimle profesyonel olarak değil, ancak aktif olarak ilgilenmek isteyen okurlara seslenen bir çalışma. Yaratıcılığı matematik üzerine bir diyalogla öğreten bir 'anti-metin'.

Teorinin Aynasından Görünen Pratik Sosyal Bilimler
Zeynep Ögel
Yığı Kredi Yayınları
İstanbul, 1995
282 sayfa

Sosyal bilimler üzerine Aydın Uğur'un yönettiği sekiz söyleşinin metni. Bu alanın tanınmış isimleri sosyal bilimleri tartışıyor.